

ТИНГЛОВЧИЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18227298>

Саттаров Убайдулла Жўраевич

*Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий Хавфсизлик
ва Мудофаа Университети катта ўқитувчиси.*

Аннотация

Ушбу мақолада замонавий таълим тизимида тингловчиларнинг мустақил таълим олиш компетенциясини ривожлантиришнинг долзарблиги ва педагогик-психологик хусусиятлари ёритилган. Муаллиф томонидан тингловчиларнинг ўқув-билув фаолиятини фаоллаштириш, ахборот технологиялари имкониятларидан фойдаланиш ҳамда ўз-ўзини ривожлантириш кўникмаларини шакллантириш усуллари таҳлил қилинган. Мақолада мустақил таълимни ташкил этишнинг босқичлари ва тингловчиларда масъулиятлилиқ ҳамда креатив фикрлашни оширишга қаратилган тавсиялар берилган. Тадқиқот натижалари таълим олувчиларнинг касбий маҳоратини оширишда мустақил изланишнинг аҳамиятини кўрсатиб беради.

Калит сўзлар

мустақил таълим, компетенция, тингловчи, ўқув фаолияти, мотивация, ахборот-коммуникация технологиялари, ўз-ўзини бошқариш, креативлик.

Аннотация:

В данной статье рассматриваются актуальность и педагогико-психологические особенности развития компетенции самостоятельного обучения слушателей в современной системе образования. Автор анализирует методы активизации учебно-познавательной деятельности, использование возможностей информационных технологий и формирование навыков саморазвития. В статье представлены этапы организации самостоятельной работы, а также рекомендации, направленные на повышение ответственности и креативного мышления слушателей. Результаты исследования подчеркивают значимость самостоятельного поиска в повышении профессионального мастерства обучающихся.

Ключевые слова

самостоятельное обучение, компетенция, слушатель, учебная деятельность, мотивация, информационно-коммуникационные технологии, самоменеджмент, креативность.

Abstract

This article highlights the relevance and pedagogical-psychological features of developing the self-study competence of learners in the modern educational system. The author analyzes methods for activating educational and cognitive activities, utilizing information technology capabilities, and forming self-development skills. The article presents the stages of organizing independent work and provides recommendations aimed at increasing the responsibility and creative thinking of learners. The research results demonstrate the importance of independent inquiry in enhancing the professional excellence of students.

Key words

self-study, competence, learner, educational activity, motivation, information and communication technologies, self-management, creativity.

Тингловчиларнинг мустақил таълим олиш компетенциясини ривожлантириш — бу нафақат билим бериш, балки уларни "ўқишни ўрганишга" йўналтириш жараёнидир. Замонавий таълимда бу жараён "умр бўйи таълим олиш" (lifelong learning) концепциясининг асоси ҳисобланади.

1. Мустақил таълим компетенциясининг таркибий қисмлари

Мустақил таълим олиш фақат китоб ўқиш эмас, у бир нечта муҳим қобилиятларни ўз ичига олади:

Мотивацион компонент: Билим олишга бўлган ички эҳтиёж ва қизиқиш.

Когнитив компонент: Ахборотни қидириш, саралаш ва қайта ишлаш кўникмалари.

Технологик компонент: Рақамли воситалар ва онлайн платформалардан фойдаланиш.

Рефлексив компонент: Ўз билим даражасини баҳолаш ва хатолар устида ишлаш.

2. Тингловчиларда мустақил ишлаш кўникмасини шакллантириш босқичлари

Йўналтирувчи босқич: Педагог тингловчига тайёр ечимни бермайди, балки муаммони қўяди ва манбаларни кўрсатади.

Режалаштириш: Тингловчи ўз вақтини тақсимлашни ва муайян муддатда натижага эришишни ўрганади (тайм-менежмент).

Амалий изланиш: Маълумотлар билан ишлаш, конспект қилиш ва тезислар тузиш.

Назорат ва баҳолаш: Ўз-ўзини текшириш тестлари ёки ўзаро фикр алмашиш орқали натижани таҳлил қилиш.

Мазкур мавзу юзасидан олиб борилган таҳлиллар асосида қуйидаги умумий хулосаларни шакллантириш мумкин:

Умумий хулосалар

Таълим парадигмасининг ўзгариши: Бугунги ахборот асрида тингловчига фақат тайёр билимларни бериш ўз самарасини йўқотмоқда. Асосий эътибор тингловчини мустақил равишда маълумот излаш, уни саралаш ва амалиётда қўллашга ўргатишга, яъни "ўз-ўзини ўқитиш" механизмини шакллантиришга қаратилиши лозим.

Технологик муҳитнинг ўрни: Мустақил таълим компетенцияси рақамли кўникмалар билан чамбарчас боғлиқ. Масофавий таълим платформалари (LMS), электрон кутубхоналар ва онлайн ресурслар тингловчи учун нафақат ёрдамчи, балки асосий изланиш майдонига айланиши зарур.

Педагог мақомининг трансформацияси: Тингловчининг мустақиллигини оширишда ўқитувчининг роли анъанавий маърузачидан тьютор, коуч ва фасилитатор даражасига кўтарилиши керак. Ўқитувчи билим берувчи эмас, балки билим олиш жараёнини бошқарувчи ва йўналтирувчи шахс сифатида намоён бўлади.

Шахсий масъулият ва мотивация: Мустақил таълим фақатгина ташқи назорат (имтиҳон, тест) эвазига эмас, балки ички эҳтиёж ва касбий камолга етиш истаги асосида қурилгандагина барқарор натижа беради.

Амалий таклифлар

Ўқув дастурларини қайта кўриб чиқиш: Назарий соатларни камайтириб, мустақил ишлаш ва лойиҳавий топшириқлар ҳажмини ошириш.

Рефлексияни йўлга қўйиш: Тингловчиларни ўз ютуқ ва камчиликларини доимий таҳлил қилиб боришга (Self-assessment) ўргатиш.

Индивидуал траектория: Ҳар бир тингловчининг қизиқиши ва касбий эҳтиёжидан келиб чиқиб, индивидуал таълим йўналишларини таклиф этиш.

Яқуний фикр: Тингловчиларнинг мустақил таълим олиш компетенциясини ривожлантириш — бу уларни касбий фаолияти давомида дуч келадиган ҳар қандай янги муаммони мустақил ҳал қила оладиган, рақобатбардош мутахассис қилиб тайёрлашнинг энг қисқа йўлидир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Muslimov N.A. ва бошқалар. Педагогик компетентлик ва креативлик асослари. – Тошкент: “Сано-стандарт” нашриёти, 2015.
2. Ziyomammedov B. Педагогик маҳорат. – Тошкент: “Тиббиёт нашриёти”, 2021.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Таълимда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). – Тошкент: Истеъдод, 2008.
4. Муслимов Н.А. Касбий таълимда мустақил таълимни ташкил этиш методикаси // Касбий таълим журнали. – Тошкент, 2020. – №2.
5. Рахматов З.К. Тингловчиларнинг мустақил таълим олиш фаолиятини бошқариш механизми // Халқ таълими илмий-методик журнали. – 2022. – №4.